

Pavel KOSATÍK, *Zápasy slepého muže. Život a doba komunisty Klementa Lukeše*, Praha, Universum 2023, 224 s. ISBN 978-80-242-9365-3.

Po sérii biografických portrétů Gottwaldových mužů,¹ monografií o Ferdinandu Peroutkovi,² Pavlu Tigridovi³ atd. přichází spisovatel a scénárista Pavel Kosatík s portrétem další osobnosti, jejíž život je velmi úzce spojen s dějinami 20. století, zvláště událostí po 2. světové válce směřujících k únoru 1948 a následném vývoji v Československu a v tzv. východním bloku. Do popředí jeho zájmu se ale tentokrát nedostala širokou veřejností známá osobnost. V centru jeho pozornosti je totiž handicapovaný, tedy nevidomý český politolog a publicista Klement Lukeš.

Jméno Klementa Lukeše je dnes skloňováno především v souvislosti s českými disentem. Byl například jedním z prvních, kteří podepsali Chartu 77, spoluzakládal český zvukový samizdat, podílel se ale také sám jako organizátor vydání, podle jeho slov, okolo tří stovek tištěných samizdatových titulů. Za toto působení dostal na sklonku svého života v roce 2000 od prezidenta Václava Klause vyznamenání Za zásluhy. Tomuto období života Klementa Lukeše věnuje Pavel Kosatík také prostor, ne však tak velký, jak by mohl čtenář v souvislosti s osobností Klementa Lukeše předpokládat. A nejde mu ani o pojednání o životě nevidomých v bývalém Československu. Ostatně Klement Lukeš nebyl rozhodně typickým zástupcem této sociální skupiny, například někteří z pamětníků vzpomínají, že o jeho handicapu dokonce nějaký čas vůbec nevěděli. Autora zajímá Klement Lukeš, jak ostatně název monografie napovídá, jako komunista. A díky tomu je pak také tato kniha i jakýmsi průvodcem politickými dějinami Československa nebo také KSČ především v období od roku 1945 do smrti hlavního protagonisty této práce v roce 2000.

Klement Lukeš (1926–2000) byl členem KSČ v letech 1947 až 1961 a pak znovu v letech 1968 až 1970. I pár let před svým vstupem do KSČ ale ke komunismu významně tíhl. Ostatně jako všichni v prostředí poválečného entuziasmu. Tehdy (jako nevidomý v prvním semestru v roce 1946 pouze na zkoušku) totiž nastoupil studium na Vysoké škole politické a sociální v Praze. Tomuto prostředí a období před a krátce po únoru 1948 věnuje autor publikace hned několik desítek stránek, včetně popisu dobového diskurzu nekritického entuziasmu týkajícího se marxisticko-leninské ideologie. A to v případě jak většiny vysokoškolských studentů, tak i pedagogů. Jedním z nejhlasitějších právě na Vysoké škole politické a sociální byl například v budoucnu nechvalně proslulý Ladislav Štoll, kulturní ideolog KSČ a v roce

1 Karel KAPLAN – Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*, Praha 2004.

2 Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938–1978)*, Praha 2000.

3 TÝŽ, *Tigrid, poprvé: průvodce osudem inteligentního muže ve dvacátém století*, Praha 2013.

1950 autor kritického referátu *Třicet let za českou socialistickou poezii*, kde závazně stanovil směrnice socialistického realismu v poezii.

První desítky stran knihy lze vnímat především dvěma způsoby. Jako životní cestu hlavního protagonisty, jeho názorové vyzrávání na pozadí historických událostí v Československu, pak – a to ve velké míře – také jako samotný záznam doby. Například z popisu atmosféry ve společnosti po 2. světové válce je zřejmé, jak nevyhnutelně směřovala ke komunistickému převratu v únoru 1948. Autor prostřednictvím osudů Klementa Lukeše čtenáře provází jednotlivými událostmi před, v době a po komunistickém puči, ale dalšími výraznými milníky doby, kdy převzala moc v Československu KSČ, včetně procesu se skupinou Milady Horákové a posléze s Rudolfem Slánským a spol., včetně dobové recepce těchto událostí. V té době už ale Klement Lukeš odešel z vysoké školy a jako nadějný kádr začal studovat Krajskou stranickou školu v Kostomlatech, aby se stal nakonec zaměstnancem stranického aparátu. Získal tehdy zaměstnání jako konzultant pro ideologické otázky v Ústřední poradně a studovně marxismu-leninismu, nově zřízené instituci, která měla být základem stranické výuky – posléze na jejích základech vznikla Vysoká škola politická ÚV KSČ.

Být tzv. farářem marxismu, jak sám sebe Klement Lukeš nazýval, a možná také částečně jeho handicap a s ním schopnost naslouchat, mu umožnilo nahlédnout do i těch nejskrytějších koutů stranického myšlení a politiky KSČ od roku 1949 do roku 1961, než Klementa Lukeše vyloučili ze stran a zaměstnání. Jejich popis pak nabízí nečekaný vhled do pozadí historických událostí a vývoje v Československu v daném období, včetně názorových rozkolů členů KSČ nebo událostí a kauz. Jednou z nich byla také kauza kolem skupiny tzv. jugoslávské úchylky, příznivců režimu v bývalé Jugoslávii, kam spadal také Klement Lukeš nebo historik Jaroslav Opat, kterému bylo v roce 1968 umožněn návrat k oboru. Jeho *Dějiny Jugoslávie*, které vyšly v roce 1970, však museli končit v roce 1946, ještě před názorovým rozkolem Stalina s Titem.

I tyto události Pavel Kosatík ve své knize popisuje. Nechybí pak ani další důležité zvraty v dějinách Československa 20. století, rok 1968, normalizace, Charta 77, listopad 1989 atd. Těch se ale spíše jen dotýká prostřednictvím života Klementa Lukeše. V knize je také zajímavý obrazový materiál. Fotografie ze soukromého archivu, který ale mimo jiné dokazuje také Lukešovi přátelské osobní vztahy například s budoucím emigrantem a vysokým komunistickým funkcionářem Jiřím Pelikánem či Jiřinou Švorcovou, dokládá tam také blízké celoživotní přátelství s Milanem Kunderou, signatáři Charty 77 atd. Nechybí ani obsáhlý jmenný rejstřík osobností, o kterých kniha pojednává. A pak také nedlouhý seznam literatury, ze které autor čerpal. Podrobnější poznámkový aparát ale chybí, z čehož je zřejmé, že kniha cílí především na širší okruh čtenářů.

O pramenné základně a svém výzkumu, který vedl ke vzniku této monografie, pak hovoří Kosatík v doslovu. Z něj se dozvídáme, že na tomto příběhu pracoval poměrně

dlouho, od roku 1995. Jeho základem byly jednak archivní materiály KSČ, například výslechové protokoly StB, ale hlavně roky hovorů s Klementem Lukešem. A po jeho smrti dále s jeho přáteli a spolupracovníky. S těmi pak autor podle vlastních slov debatoval nejen přímo o osobě Klementa Lukeše, ale především o době, ve které žil, především té, kterou už čtenář s největší pravděpodobností osobně nezažil, aby bylo možné plně porozumět kontextu jeho příběhu.

Mgr. Šárka Rusnáková

Ústav historických věd, Fakulta filozofická

Univerzita Pardubice

sarka.rusnakova@student.upce.cz